

Plantloon

door Rob Lichthart en Harm Piek

Het landgoed Plantloon ligt ingeklemd tussen de bebouwde kom van het Brabantse Waalwijk en het natuurmonument de Loonse en Drunense Duinen. Het 260 ha grote gebied is sinds 1968 in bezit van de Vereniging tot Behoud van Natuurmonumenten in Nederland. Het is een afwisselend landschap met loof- en naaldbossen en cultuurgronden. Aan de noordkant van het gebied liggen het Galgenwiel en enkele kleine, voedselarme vennen. Het Galgenwiel is waarschijnlijk het restant van een oude Maasloop; het bevat matig voedselarm water, terwijl langs de oevers een interessante vegetatie wordt aangetroffen.

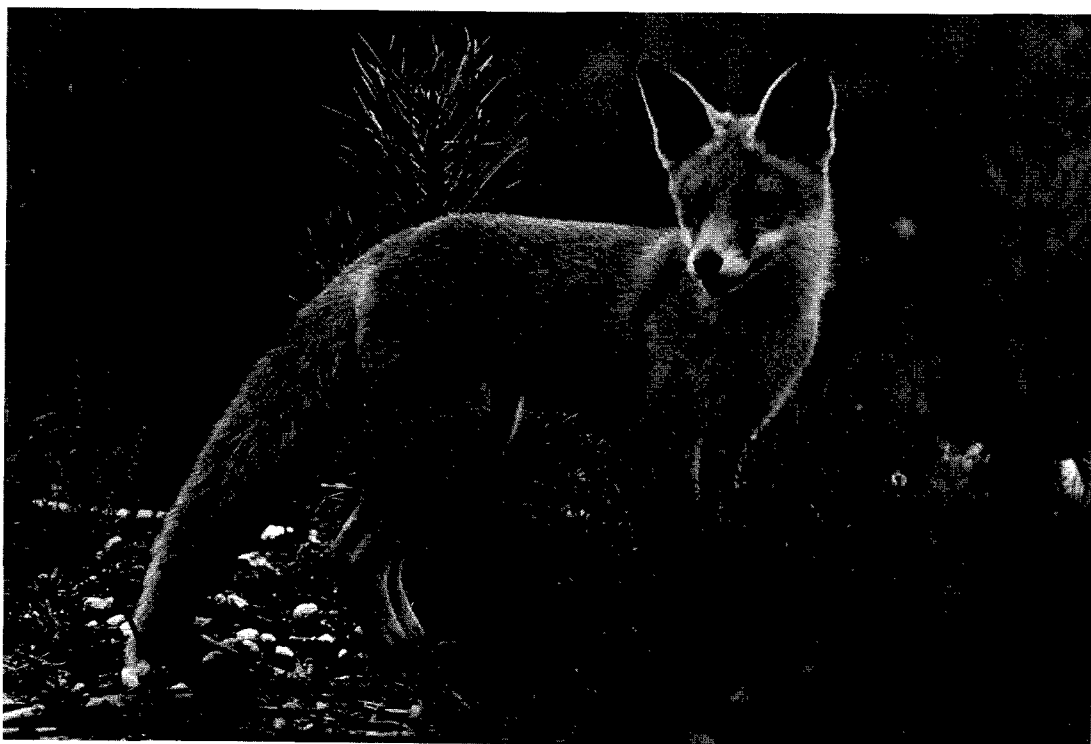

De bodem bestaat hoofdzakelijk uit lage, vochthoudende arme zandgronden; in het zuidelijk deel komt enig stuifzand voor. De potentieel natuurlijke bosvegetaties behoren dan ook overwegend tot het Verbond van Zomereik en Wintereik (*Quercion robori-petraeae*). Plantloon is voor een deel oud ontginningsgebied. De oudste landbouwontginning is waarschijnlijk het gebied van de Achterste Hoeve, waar vroeger een zevental boerderijen heeft gestaan. De cultuurgronden die momenteel in het landgoed liggen zijn voor een deel latere ontginningen van de heide, waarvan thans op Plantloon geen

resten meer te vinden zijn. De ontginningen in het noordoostelijk deel, rondom de hoeve 'Plantloon', zijn eveneens van latere datum. Op het landgoed is vrij veel eikenhakhout in de landbouwcrisis tijd van rond 1880 aangeplant. Deze aanplant is waarschijnlijk wel gestimuleerd door de nabije ligging van de looiersplaats Waalwijk. De thans nog goed herkenbare hakhoutcomplexen zijn niet meer als zodanig in gebruik; de meeste zijn omgevormd tot opgaand loofbos.

Een van de leerlooierijen was eigendom van de familie Timmermans die zich in het begin van de 19e eeuw in Waalwijk vestigde. Deze familie heeft het landgoed tot ca. 1968 beheerd, ook na de overgang van Plantloon naar de N. V. Noord-Brabant Maatschappij van Verzekeringen op het Leven, in het begin van deze eeuw. Natuurmonumenten kocht het landgoed van deze maatschappij. Plantloon is vrij toegankelijk op wegen en paden. Rondom het Galgenwiel is een gedeelte als rustgebied voor de fauna niet voor het publiek toegankelijk gesteld, terwijl een gedeelte rondom de hoeve 'Plantloon' evenmin toegankelijk is. Het landgoed is een geliefd wandelgebied voor inwoners van Waalwijk e.o.; in het terrein zijn rustbanken geplaatst. Ten behoeve van de ruitersport is er een aantal gemarkeerde routes. Deze lopen in de regel naast bestaande wegen door het bos. Een verhard fietspad (onderdeel van de Loonse en Drunense Duinen fietsroute van de ANWB) loopt door het terrein.

Hoewel het landgoed druk wordt bezocht herbergt het een rijke broedvogelbevolking waaronder zelfs een aantal schuwe en zeldzame soorten. De avifauna is karakteristiek voor bossen en parkachtige biotopen. Het zijn b.v. Goudvink en Appelvink. De Sperwer en de Boomvalk worden er in de zomermaande

Vos (foto H. J. Verdonk).

regelmatig gesignaleerd, terwijl regelmatig 3 soorten spechten broedend worden waargenomen. Op de cultuurgronden broeden enkele weidevogelsoorten (Scholekster, Kievit en Grutto). Daarnaast zijn er waarnemingen van Ree, Bunzing, Hermelijn, Wezel, Eekhoorn, Konijn en Haas. Bovendien zijn er wel eens doortrekkende Vossen gezien.

Geologie en bodem

In de zuidelijke helft van het landgoed komen pleistocene dekzanden aan de oppervlakte. In het noordelijke deel zijn deze overdekt met oud-holocene rivierzanden die door de Maas zijn afgezet. Nog tot in recente tijd is de invloed van de Maas hier aanwezig geweest. In dit stroomgebied van de Maas zijn enige geulen en kolken, zoals het Galgenwiel, ontstaan waarin zich later weer veen heeft gevormd. Het Galgenwiel is dus ontstaan na dijkdoorbraak. Slechts eenmaal, in 1658, is in het westelijk deel van het Galgenwiel een doorbraak in de Maasdijk voorgekomen; het Galgenwiel bestond toen echter al. De pleistocene dekzandgronden in het gebied behoren tot de veld-

podzolgronden. Ze zijn overwegend leem- en voedselarm. De oude holocene rivierzanden zijn eveneens tot de veldpodzolgronden te rekenen. Ze zijn echter slibrijker en daardoor ook voedselrijker. Ten zuiden van de Melkdijk komen enige gedeelten voor die door langdurig bemesten met potstalmest een humeus cultuurdek hebben gekregen (Achterste Hoeve). Deze gronden zijn tot de dikke eerdgronden te rekenen.

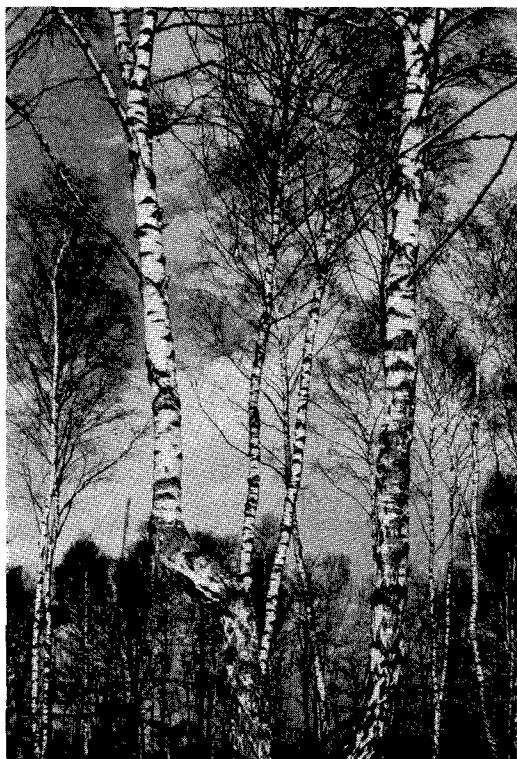
Waterhuishouding

Een groot deel van Plantloon werd in het verleden veelvuldig door de Maas geïnundeerd. In en rondom het gebied worden dan ook veel dijken aangetroffen die o.m. de Langstraat moesten beschermen tegen het water (o.a. Melkdijk en Meerdijk). Thans behoren de inundaties tot het verleden; een groot deel van het jaar bevindt het grondwater zich ver onder het maaiveld. 's Winters stijgt de grondwaterstand echter tot dicht onder het maaiveld. Het gebied wordt op veel plaatsen door greppels ontwaterd; lokaal komen er zelfs rabatten voor.

Bossen

De bossen van het landgoed bestaan voor een deel uit loofbos en met name uit Zomereiken. Daarnaast komt er ook Beukenbos, Berkenbos en gemengd loofbos voor. Bovendien is op het landgoed nogal wat Amerikaans eikenbos aanwezig. Het naaldbos bestaat overwegend uit Dennenbos en Lariksbos, maar ook bos met boomsoorten als Douglas en Fijnspar komen voor. Vrijwel alle bossen zijn aangeplant, terwijl bijna overal in het verleden bodembewerking heeft plaatsgevonden. Ook bemestingen en bebossingen van oude bouwlanden werden in het verleden uitgevoerd. De kruidlaag is soortenarm, mede als gevolg van bemesting, bewerking van de bodem en aanplant van hier niet van nature thuishorende bomen. Op grond van de samenstelling van de struik- en kruidlaag zijn alle bossen op het landgoed tot het Verbond van Zomereik en Wintereik (*Quercion robur-petraeae*) te rekenen. Daarbij kan onderscheid gemaakt worden tussen het Eikenberkenbos (*Quercus-Betuletum*) op voedselarme gronden en het Beuken-eikenbos (*Fago-Quercetum*) op relatief voedselrijkere gronden. Het eerstgenoemde komt vooral voor op de voormalige (beboste) heidegronden en het tweede op de oude bouwlanden en slibrijke rivierzanden in het noordelijk deel van het gebied.

In het Beuken-eikenbos vinden we o.a. Gewone lijsterbes (*Sorbus aucuparia*), Zachte witbol (*Holcus mollis*), Bosbraam (*Rubus caesius*) en Brede stekelvaren (*Dryopteris austriaca*). Plaatse-lijk komt ook Veelbloemige salomonszegel (*Polygonatum multiflorum*) en Gierstgras (*Milium effusum*) voor, terwijl langs greppelwanden soms Dubbelloof (*Blechnum spicant*) te vinden is. Behalve bovengenoemde bossen van relatief voedselarme bodems komt in het noordelijk deel ook een bostype van voedselrijke gronden voor dat te rekenen is tot het Elzen-vogelkersverbond (*Alno-Padion*). We treffen in de boomlaag o.a. Zwarte els (*Alnus glutinosa*) en Gewone es (*Fraxinus excelsior*) aan, terwijl in de struiklaag Eenstijlige meidoorn (*Crataegus monogyna*), Sledoor (Prunus spinosa), Hondroos (*Rosa canina*) voorkomen. In de kruidlaag zijn o.a. aangetroffen Dagkoekoeksbloem (*Melandrium rubrum*), Gewone wederik (*Lysimachia vulgaris*), Kleefkruid (*Galium aparine*),

Berken (foto J. Korenromp).

Akkerkool (*Lapsana communis*), Drienerfmuur (*Moehringia trinervia*) en het zeldzame Groot springzaad (*Impatiens noli-tangere*). Ook Zevenblad (*Aegopodium podagraria*) en Hop (*Humulus lupulus*) komen hier voor.

Groot springzaad (foto archief N.M.).

Vennen

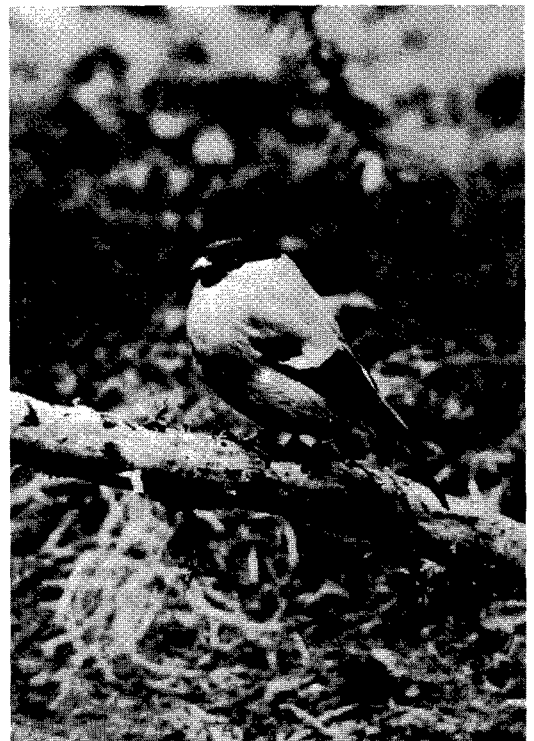
In het oostelijk deel van het Galgenwiel treffen we een goed ontwikkelde waterplantenvegetatie aan met veel Waterlelie (*Nymphaea alba*), waaronder ook rode cultuurvariëteiten. Ook groeien er Drijvend fonteynkruid (*Potamogeton natans*) en lokaal ook de zeldzame Drijvende waterweegbree (*Luronium natans*). Op de bodem is er plaatselijk een tapijt van Knolrus (*Juncus bulbosus* var. *fluitans*). Langs de beide oevers bevindt zich in dit tegen erosie van wind en water beschutte milieu een 1-4 meter brede verlandingszone. Hierin bepalen Moerashertshooi (*Hypericum elodes*) en Waternavel (*Hydrocotyle vulgaris*) het aspect, vergezeld van veenmossen als *Sphagnum squarrosum* en die van de sectie *subsecunda*. In deze verlandingszone komen ook Snavelzegge (*Carex rostrata*) en Veenpluis (*Eriophorum angustifolium*) voor. Deze vroeger in Noord-Brabant algemeen in vennen voorkomende vegetatie is thans ook hier zeldzaam geworden. Min of meer op de vaste oever vinden we een gordel van Pijpestrootje (*Molinia caerulea*) en ook een goed ontwikkeld struweel van Gagel (*Myrica gale*). Tevens is er hoger opgaand struikgewas met Grauwe wilg (*Salix cinerea*), Geoorde wilg (*Salix aurita*) Zwarte els (*Alnus glutinosa*) en Zachte berk (*Betula pubescens*).

In het westelijk deel van de plas komen soorten uit voedsel- en stikstofrijk milieu voor, zoals Riet (*Phragmites australis*), Kikkerbeet (*Hydrocharis morsus-ranae*), Klein kroos (*Lemna minor*), Grote waterweegbree (*Alisma plantago-aquatica*), Grote egelskop (*Sparganium erectum*), Wolfspoot (*Lycopus europaeus*), Mannagras (*Glyceria fluitans*) en veel Liesgras (*Glyceria maxima*). In de nabijheid van de dam zijn ook Moerasviooltje (*Viola palustris*) en Moeraswederik (*Lysimachia thyrsiflora*) aangetroffen. Ten oosten van de Melkdijk ligt een ven dat botanisch van groot belang is. Dit matig voedselrijke ven bevat behalve de reeds eerder genoemde soorten als Moerashertshooi, Knolrus en veen-
nossoorten ook Wateraardbei (*Potentilla palustre*) en de zeldzame Veelstengelige watersies (*Eleocharis multicaulis*). Enkele individuen van soorten als Waternavel (*Hydrocotyle vulgaris*), Pitrus (*Juncus effusus*) wijzen op een ichte eutrofiëring. Mogelijk is lichte betreding

Dopheide (foto Jan van de Kam).

Goudvink (foto E. E. Booy-Hietink).

door het publiek hiervan de oorzaak. Ook rondom dit ven vinden we goed ontwikkelde zonering van Gagelstruweel via Wilgenstruweel naar het Eiken-berkenbos.

Cultuurgronden

Door de relatief intensieve bemesting en de relatief hoge veebezetting zijn de graslanden in het gebied arm aan plantesoorten; de er voorkomende soorten zijn bovendien zeer algemeen. In en langs enkele greppels in de cultuurgraslanden komen evenwel nog enige minder algemene soorten voor, zoals Margriet (*Chrysanthemum leucanthemum*), Echte koekoeksbloem (*Lychnis flos-cuculi*), Waterkruiskruid (*Senecio aquaticus*), Thrinia (*Leontodon nudicaulis*) en Liggend hertshooi (*Hypericum humifusum*).

Bedreigingen

Als belangrijkste bedreiging voor fauna, vegetatie en flora van Plantloon kunnen genoemd worden:

- het toegankelijk zijn voor gemotoriseerd verkeer van de openbare wegen in het gebied;
- de recreatieve ontwikkelingen (met name verblijfsrecreatie en paardesport) langs de grenzen van het natuurmonument;
- het intensief uitoefenen van de landbouw-bedrijfsvoering op de cultuurgronden van het landgoed.

Daarnaast dient vooral de aandacht te worden gevestigd op de afwatering van de landbouwgronden op de voedselarme wateren van het gebied.

Beheer

De Vereniging tot Behoud van Natuurmonumenten in Nederland heeft zich voorgenomen het beheer van het landgoed Plantloon te richten op het instandhouden van het gevarieerde landschap van bos, houtwallen, cultuurgronden en vennen. Binnen dit landschappelijk gegeven zal worden gestreefd naar instandhouding en ontwikkeling van een zo gevarieerd mogelijke flora en fauna. Zowel rondom de hoeve Plantloon als in het noordelijke deel van het bezit zullen landgoedkenmerken, vnl. tot uiting komend in laanbeplantingen en kleinschalige opstanden van uitheemse boomsoorten, ge-

handhaafd blijven. Het bosbeheer zal uiteindelijk op een groot gedeelte van de oppervlakte gericht zijn op het ontwikkelen van een bos dat qua soortensamenstelling en structuur overeenkomt met het bostype dat zich hier van nature zou ontwikkelen.

Om het bovenbedoelde aan de plaatselijke milieu-omstandigheden aangepaste bos te ontwikkelen zullen bij kaprijpheid de hier niet van nature thuishorende soorten geleidelijk worden verwijderd, terwijl de verjonging in principe zoveel mogelijk op spontane wijze zal plaatsvinden. In qua structuur en/of leeftijd homogene bossen zal, door kleinschalige kap een meer gevarieerde opbouw bewerkstelligd worden. Zowel op korte als op lange(re) termijn zal het nodig zijn om zich agressief gedragende exoten als Amerikaanse vogelkers (*Prunus serotina*), Amerikaanse eik (*Quercus robur*), Gewone esdoorn (*Acer pseudoplatanus*) en Robinia (*Robinia spec.*) te verwijderen.

Ten behoeve van het inwendige beheer van de vennen zijn in het algemeen geen beheersmaatregelen nodig. Alleen zal langs de oevers periodiek wat opslag verwijderd moeten worden om te voorkomen dat zowel de thans aanwezige interessante oevervegetatie als het Gagelstruweel teveel worden overschaduwd. met name m.b.t. de vennen is het nodig dat mogelijke toevoer van meststoffen en voedselrijk water wordt tegengegaan, terwijl betreding door het publiek zoveel mogelijk voorkomen moet worden. Ten behoeve van recreatiezonering c.q. -geleiding zal er gestreefd worden naar grotere boskernen. De fauna is hier zeer mee gebaat. Het padennet zal evenwel pas wijdmaziger kunnen worden gemaakt wanneer er minder regelmatig beheersmaatregelen in de bossen zullen moeten worden uitgevoerd. Daarnaast zal met kracht moeten worden gestreefd naar het sluiten van de openbare wegen voor gemotoriseerd verkeer.

Wanneer het allemaal lukt de beheersmaatregelen uit te voeren zoals beschreven, zal het terrein ongetwijfeld in de verre toekomst een nog grotere natuurwaarde krijgen dan het nu a heeft.

Adressen van de schrijvers:

R. H. Lichthart, H. Piek,